

Biblioteksplan Region Uppsala 2020–2023

Innehåll

Sammanfattning	3
Biblioteksplan Region Uppsala 2020–2023	4
Uppdrag och omfattning	4
Syfte och arbetsprocess.....	4
Regionala styrdokument och Agenda 2030	5
Förutsättningar i Uppsala län.....	5
Biblioteksutveckling Region Uppsala.....	7
Uppdrag.....	7
Verksamhet och arbetssätt.....	7
Samverkan	7
Fyra fokusområden för gemensam utveckling.....	8
Biblioteket som arena och aktör för en stärkt demokrati	8
Det inkluderande biblioteket för och med de prioriterade grupperna	10
Biblioteket som aktör i det digitaliserade samhället.....	11
Det lärande biblioteket för kvalitet och verksamhetsutveckling	13
Sjukhusbiblioteket vid Akademiska sjukhuset	15
Genomförande och uppföljning	16
Referenser.....	17
Bilaga 1	18

Sammanfattning

Kultur och bildning fick i april 2019 i uppdrag av Region Uppsalas kulturnämnd att ta fram en regional biblioteksplan för perioden 2020–2023. Planen gäller för den regionala biblioteksverksamheten inom enheten Kulturutveckling och för sjukhusbiblioteket vid Akademiska sjukhuset. Syftet med planen är att tydliggöra verksamheternas prioriteringar och övergripande arbetssätt under planperioden. Den ska också främja en bredare samverkan mellan olika aktörer. Den regionala biblioteksplanen knyter an till flera regionala styrdokument. Den regionala kulturplanen, *Kultur i en nyskapande kunskapsregion*, beskriver Region Uppsalas övergripande mål på kulturområdet.

Regional biblioteksverksamhet ska enligt Bibliotekslagen (2013:801) bedrivas i syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet gällande folkbiblioteken i det egna länet. Uppsala län består av åtta kommuner. Utifrån uppdrag, utmaningar och behov samt en omvärldsanalys har fyra fokusområden formulerats:

- Biblioteket som arena och aktör för en stärkt demokrati
- Det inkluderande biblioteket för och med de prioriterade grupperna
- Biblioteket som aktör i det digitaliserade samhället
- Det lärande biblioteket för kvalitet och verksamhetsutveckling

Genomgående i samtliga fokusområden är den regionala biblioteksverksamhetens uppgift att främja samverkan med olika aktörer och på olika nivåer.

Sjukhusbiblioteket vid Akademiska sjukhuset är ett fysiskt bibliotek som riktar sig till patienter och deras närstående, anhöriga och besökare. Under planperioden ska sjukhusbiblioteket bland annat utveckla former för möten kring litteratur, utveckla verksamhet för och med målgruppen barn och undersöka förutsättningarna för ökad tillgång till digitala medier och medier på andra språk samt utreda hur målbilden för effektiv och nära vård 2030 påverkar förutsättningarna för sjukhusbibliotekets verksamhet och hur verksamheten bör anpassas och utvecklas.

Den regionala biblioteksplanen följs upp genom Region Uppsalas allmänna styrsystem. Biblioteksplanen bryts ned i årliga handlingsplaner inom ramen för förvaltningens mål och aktiviteter. Kulturnämnden har ansvaret för verksamheten och uppföljningen.

Biblioteksplan Region Uppsala 2020–2023

Uppdrag och omfattning

Enligt Bibliotekslagen (SFS 2013:801) ska varje kommun och region anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet. Region Uppsala bedriver inom förvaltningen Kultur och bildning biblioteksverksamhet i olika former. Den regionala biblioteksverksamheten, Biblioteksutveckling Region Uppsala, inom enheten Kulturutveckling syftar till att stödja och stärka kommunernas folkbibliotek och deras möjligheter att möta invånarnas behov. Sjukhusbiblioteket vid Akademiska sjukhuset vänder sig till patienter och deras närstående. Bibliotek finns också vid Wiks respektive Uppsala folkhögskola. Vid andra förvaltningar inom Region Uppsala finns bibliotek vid Infoteket om funktionshinder i Uppsala och vid Lasarettet i Enköping. Medicinska biblioteket vid Akademiska sjukhuset har i uppdrag att stötta studenter, forskare och anställda inom Region Uppsala med evidensbaserad informationsförsörjning, men hör organisatoriskt till Uppsala universitetsbibliotek.

I april 2019 gav Region Uppsalas kulturnämnd i uppdrag åt Kultur och bildning att ta fram en regional biblioteksplan för perioden 2020–2023. Planen gäller för den regionala biblioteksverksamheten och för sjukhusbiblioteket vid Akademiska sjukhuset. Övriga biblioteksverksamheter som bedrivs inom Region Uppsala omfattas inte av planen.

Det är en uppgift under planperioden att utveckla den interna samverkan inom Region Uppsala för att ta fram en biblioteksplan för nästa planperiod som omfattar samtliga biblioteksverksamheter som regionen är huvudman för.

Biblioteksplanen är antagen av Region Uppsalas kulturnämnd 2020-03-19.

Syfte och arbetsprocess

Biblioteksplanen är styrande för Biblioteksutveckling Region Uppsala och för Sjukhusbiblioteket vid Akademiska sjukhuset. Syftet med planen är att tydliggöra verksamheternas strategiska prioriteringar och övergripande arbetssätt under planperioden, vilka svarar mot de utmaningar och behov som har identifierats. Planen ska också främja en bredare samverkan på olika nivåer, såväl mellan bibliotek som med andra aktörer i länet.

Biblioteksutveckling Region Uppsala har med stöd av Kultur och bildnings utredare varit ansvarig för arbetsprocessen. Under arbetet med planen har perspektiv och synpunkter inhämtats genom intervjuer och fokusgrupper med kommunernas folkbibliotekschefer och medarbetare, regional kulturkonferens där politiker och kulturchefer deltagit samt i workshops med nämnden för Kultur och bildning och med regionens pensionärsråd. Till grund för planen ligger också en omvärldsanalys som bland annat baserar sig på länets

kommunala biblioteksplaner, ansökningar inom Stärkta bibliotek och den nationella biblioteksstrategin.

Regionala styrdokument och Agenda 2030

Region Uppsala erhåller statsbidrag inom kultursamverkansmodellen för att uppfylla de nationella kulturpolitiska målen. Region Uppsala övertog 2017 det regionala utvecklingsuppdraget från staten och arbetar för att stärka regionens samverkan med andra parter i Uppsala län.

I den regionala kulturplanen *Kultur i en nyskapande kunskapsregion – Region Uppsalas kulturplan 2019–2022*, beskrivs Region Uppsalas övergripande mål och prioriteringar för länets kulturliv. Tre strategiska utvecklingsområden har identifierats: platsen, konstarterna och människan. Dessa hänger samman med de övergripande utvecklingsområden som beskrivs i Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län (RUS) och Regionplan och budget: en växande region; en nyskapande region; en region för alla. Den regionala strategin utgår bland annat ifrån Agenda 2030 och de 17 globala målen och anger hur Region Uppsala tillsammans med andra aktörer vill möta framtidens utmaningar och utveckla Uppsala län.

FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030 syftar till att utrota fattigdom, minska ojämlikheter och orättvisor, främja fred och rättvisa och att lösa klimatkrisen. Kultur- och biblioteksverksamhet bidrar i första hand till samhällets sociala hållbarhet och kan därför vara särskilt betydelsefull för några av delmålen, exempelvis god utbildning för alla, minskad ojämlikhet, hållbara städer och samhällen, hållbar produktion och konsumtion samt fredliga och inkluderande samhällen.

Förutsättningar i Uppsala län

Uppsala län består av åtta kommuner: Enköping, Heby, Håbo, Knivsta, Tierp, Uppsala, Älvkarleby och Östhammar. Länet präglas av såväl landsbygd och natur som tätortsmiljöer, med Uppsala som geografiskt centrum. Förutsättningarna i de åtta kommunerna ser olika ut. Skillnaderna i befolkningsantal är stora och befolkningstätheten skiftar. Det totala befolkningsantalet i länet på drygt 376 000 invånare beräknas öka med över 100 000 personer fram till år 2050. Åldersstrukturen i länet kommer att förändras med ett minskat antal i arbetsför ålder, medan andelen 80 år och äldre blir större. En stor demografisk utmaning framöver handlar därför om hur försörjning och omsorg ska kunna hanteras. Andra sociala utmaningar är arbetslöshet, folkhälsa och utjämnandet av skillnader såväl mellan grupper som mellan länets kommuner.

Folkbiblioteken i länet

I Uppsala läns åtta kommuner finns totalt 34 fysiska folkbiblioteksenheter samt två bokbussar och två bokbilar. I hälften av länets kommuner finns i dagsläget meröppna bibliotek som är tillgängliga för besökare även under tider när det inte finns personal på plats. I Håbo, Knivsta och Älvkarleby kommun är folkbiblioteksverksamheten koncentrerad till ett bibliotek. Enköpings, Heby, Tierps och Östhammars kommun har flera biblioteksenheter. I Uppsala kommun finns förutom stadsbiblioteket tolv stadsdelsbibliotek, som är förlagda såväl innanför stadsgränsen som på landsbygden.

Biblioteksutveckling Region Uppsala

Uppdrag

Regional biblioteksverksamhet finns enligt lag i samtliga regioner och ska bedrivas ”med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet”. Den primära målgruppen för Biblioteksutveckling Region Uppsala är därmed chefer och personal vid folkbiblioteken i Uppsala län. Uppdraget är i första hand strategiskt och handlar om att på olika sätt stödja och stärka folkbiblioteken i deras arbete, utifrån bibliotekslagens intentioner. För både den regionala biblioteksverksamheten och för folkbiblioteken innebär detta att möta såväl samhällsutmaningar som lokala förutsättningar och att vara fortsatt relevanta i en komplex och föränderlig omvärld.

Regional biblioteksverksamhet är en del av kultursamverkansmodellen och syftar därför också till att uppfylla de nationella kulturpolitiska målen. Den regionala kulturplanen innehåller generella mål, men även särskilda prioriteringar som rör den regionala biblioteksverksamheten. Prioriteringarna 2019–2022 handlar om att medverka i den nationella satsningen *Digitalt först med användaren i fokus*, att vidareutveckla arbetet med att stärka barns språkutveckling genom sektorsövergripande samverkan inom Språknätet¹ och att stödja folkbiblioteken för att i högre utsträckning nå unga med läsfrämjande verksamhet. Under rubriken ”Litteraturens fält” finns särskilda prioriteringar för att främja litteraturen som konstform. Mentorska programmet för författare och Litteraturkarusellen i Uppsala län ska stärka litteraturens och läsningens ställning i regionen. Dessa plattformar och andra insatser ska ge förutsättningar för skapande, uppmärksamma biblioteken på den resurs som författare är och den mångfald av litteratur på olika språk som deras verk utgör samt leda till möten mellan författare och läsare på biblioteken.

Verksamhet och arbetssätt

Den regionala biblioteksverksamheten arbetar strategiskt med alla de områden och frågor som följer av bibliotekslagens skrivelser för det allmänna biblioteksväsendet och för folkbiblioteken. Det handlar bland annat om språkutveckling, läs- och litteraturfrämjande verksamhet, att stärka kunskap och bildning och att främja delaktighet i kulturlivet. Genom exempelvis omvärldsbevakning, fortbildningstillfällen, nätverk och projekt främjar Biblioteksutveckling Region Uppsala lärande och verksamhetsutveckling i arbetsgrupper och i biblioteksorganisationer i stort. För att kunna stödja länets folkbibliotek utifrån lokala behov eftersträvas en kontinuerlig dialog med folkbibliotekens chefer och medarbetare.

Samverkan

Den regionala biblioteksverksamhetens strategiska position är en styrka i främjandet av länets biblioteksutveckling. I ett regionalt kultur- och bildningspolitiskt sammanhang

¹ Språknätet är en etablerad samverkan i Uppsala län mellan barnhälsovård, bibliotek, Öppen förskola/Familjecentraler och Länslogopedin. Syftet är att främja de yngsta barnens språkutveckling tillsammans med vuxna i barns närhet.

fungerar den som en länk mellan nationell och kommunal nivå. Detta ger en överblick och skapar samverkansmöjligheter såväl över sektorsgränser som med andra viktiga aktörer, inte minst inom civilsamhället. Region Uppsala synliggör biblioteksfrågor i ett bredare sammanhang. Genom nätverk och forum medverkar Biblioteksutveckling Region Uppsala i den nationella dialogen kring biblioteksfrågor. I samverkan med andra regionala biblioteksverksamheter, myndigheter, lärosäten och andra aktörer främjas kunskapsproduktion och verksamhetsutveckling.

Enligt bibliotekslagen ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser. I Uppsala län finns bibliotek inom främst kommunal, regional och statlig verksamhet som genom samverkan kan skapa en sammanhållen kedja som stärker människor i det livslånga lärandet och förutsättningarna för delaktighet i samhällslivet.

Fyra fokusområden för gemensam utveckling

För att främja utveckling inom de områden där utmaningar och behov har visat sig som tydligast har den regionala biblioteksverksamheten formulerat fyra fokusområden. Dessa styr prioriteringar och arbetssätt under planperioden 2020–2023:

- Biblioteket som arena och aktör för en stärkt demokrati
- Det inkluderande biblioteket för och med de prioriterade grupperna
- Biblioteket som aktör i det digitaliserade samhället
- Det lärande biblioteket för kvalitet och verksamhetsutveckling

Varje fokusområde beskrivs genom uppdrag, nuläge och utmaningar, vilket leder fram till prioriterade insatser för Biblioteksutveckling Region Uppsala.

Biblioteket som arena och aktör för en stärkt demokrati

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska, enligt bibliotekslagen, verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. De ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Syftet är att alla ska vara delaktiga i samhällslivet. För folkbiblioteken gäller specifikt att de ska främja läsning och tillgång till litteratur, vara tillgängliga för alla samt anpassade till användarnas behov. Utifrån detta uppdrag kan folkbiblioteken beskrivas både som en demokratisk arena och aktör.

Nuläge

Folkbiblioteken i Uppsala län arbetar dagligen med det demokratiska uppdraget. De bedriver språk-, läs- och litteraturfrämjande verksamheter och är öppna mötesplatser för kulturupplevelser, livslångt lärande, eget skapande, samtal och debatt. Genom att arbeta handledande, möjliggörande, inkluderande och uppsökande, ofta i samverkan med andra aktörer, stärks människors förutsättningar för delaktighet i samhället. Folkbiblioteken är

viktiga kultur- och bildningsinstitutioner och strävar ständigt efter att vara förankrade i och relevanta för sina lokalsamhällen. De verkar också för att på olika sätt nå fler, inte minst utanför de fysiska lokalerna.

Utmaningar

Delaktighet, medskapande och ett öppet biblioteksrum tillgängligt för alla är viktiga beståndsdelar i folkbiblioteksuppdraget. Att en mångfald av röster, åsikter och infallsvinklar ges utrymme är en förutsättning för demokrati. Däri ligger också svårigheter kring gränsdragningar och intressekonflikter som uppstår i det vardagliga biblioteksarbetet. Samhällets utmaningar flyttar in på folkbiblioteken när ohälsa och utanförskap ökar. Sociala spänningar och en polariserad samhällsdebatt ställer det demokratiska uppdraget på sin spets. Det kan handla om urvalsfrågor i relation till medieinköp och programverksamhet, såväl som användningen av bibliotekets lokaler, där olika intressen kan krocka. Att återkommande hantera stökiga och, i vissa fall, direkt hotfulla situationer i biblioteksrummet kan i värsta fall bli ett hinder för bibliotekens uppdrag.

Folkbibliotekens demokratiska funktion är given, men också komplex. Uppdraget prövas och omsätts ständigt i vardaglig bibliotekspraktik. Begrepp som förekommer i lagtexter och styrdokument, som fri åsiktsbildning, allsidighet, kvalitet och neutralitet, kan behöva diskuteras och sättas i ett sammanhang. Genom att främja en gemensam och kontinuerlig reflektion stödjer den regionala biblioteksverksamheten folkbiblioteken i att utveckla ett proaktivt förhållningssätt till dessa frågor som kan vägleda den enskilde medarbetaren i konkreta situationer.

Idag finns stora skillnader i människors förutsättningar att delta i och påverka samhället. Det kan handla om socioekonomiska faktorer såväl som språkliga, åldersmässiga eller geografiska hinder. Genom att arbeta kompensatoriskt och tröskelsänkande utifrån ett inkluderande perspektiv kan folkbiblioteken i högre grad vara tillgängliga för alla. Med metoder för dialog och inflytande stärks människors möjligheter att vara delaktiga.

Även om folkbiblioteken organisatoriskt ofta har sin hemvist i det kulturpolitiska fältet, så berör verksamheten även andra områden, som utbildning, integration, fritidsfrågor, social hållbarhet och medborgarservice. Med sitt mångfacetterade uppdrag har folkbiblioteken en unik samhällsroll, vilket inte alltid är tydligt för andra verksamheter. För att folkbiblioteken ska kunna utföra och utveckla sitt uppdrag, är det avgörande att andra kommunala och externa aktörer uppfattar dem som relevanta samverkansparter.

Prioriteringar 2020–2023

Under planperioden ska Biblioteksutveckling Region Uppsala:

- främja och fördjupa diskussionen om det demokratiska uppdraget tillsammans med folkbiblioteken i syfte att stärka ett professionellt förhållningssätt till detta.
- arbeta med perspektiv och metoder som rör inkludering, delaktighet och inflytande tillsammans med folkbiblioteken i syfte att stärka människors, i synnerhet barns och ungas, möjligheter att vara aktiva och delaktiga i samhället.

- synliggöra folkbibliotekens roll som demokratisk arena och aktör i en kommunal och regional kontext i syfte att främja samverkan.

Det inkluderande biblioteket för och med de prioriterade grupperna

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska, enligt bibliotekslagen, ägna särskild uppmärksamhet åt tre specifika målgrupper: personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och personer med annat modersmål än svenska. Folkbiblioteken ska även ägna särskild uppmärksamhet åt barn och unga. Arbetet med de prioriterade grupperna är en förutsättning för att folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla. Vad 'särskild uppmärksamhet' innebär behöver även förstås i relation till andra lagtexter och styrdokument.

Nuläge

Folkbiblioteken i Uppsala län arbetar kontinuerligt för att göra biblioteksverksamheten tillgänglig för de prioriterade grupperna. Bibliotekslagens betoning på tillhandahållande av litteratur avspeglas i regel väl i folkbibliotekens verksamheter. Inte minst har arbetet med tillgängliga medier och tekniska hjälpmedel för personer med läsnedsättning utvecklats under lång tid. Som svar på en demografisk utmaning, där antalet äldre med olika stödinsatser ökar, har folkbiblioteken på många håll förstärkt den uppsökande verksamheten för dessa personer.

De senaste årens snabba och prioriterade insatser för nyanlända har visat att folkbiblioteken fyller en viktig funktion, inte minst när det gäller möjligheterna till gemenskap, stöd och sammanhang. Insatserna har nu på många håll etablerats, men också utvecklats i takt med att målgruppens behov har förändrats.

Sex av åtta kommuner i länet är finska förvaltningsområden. Folkbibliotekens arbete för och med nationella minoriteter har därför främst koncentrerats kring sverigefinnar och det finska språket.

Barnverksamheten på folkbiblioteken i Uppsala län är omfattande och livaktig och utförs såväl i egen regi som i samverkan med andra aktörer. I fokus står bland annat språk- och läsfrämjande aktiviteter, kulturupplevelser och skapande verksamhet.

Utmaningar

Även om det finns utvecklingsmöjligheter i arbetet med samtliga prioriterade grupper är det några behov som har visat sig tydligare. Framförallt handlar det om verksamhet för personer med olika slags funktionsnedsättningar, personer tillhörande de nationella minoriteterna och unga. Det finns behov av fördjupad kunskap om de prioriterade gruppernas förutsättningar och behov, samt om metoder och arbetssätt för ökad delaktighet och inflytande. Samverkan med andra aktörer är viktigt i det fortsatta arbetet.

I den allmänna diskussionen kring ökad tillgänglighet för alla har begreppet tillgänglighet blivit alltmer omfattande och inbegriper nu allt ifrån talböcker till mer öppna bibliotek. Dess koppling till **personer med funktionsnedsättning** kan därmed riskera att hamna i skymundan. Utöver medier och tekniska hjälpmedel för information, som främst betonas i bibliotekslagen, är fysisk tillgänglighet, programverksamhet, digitala tjänster, bemötande och kommunikation också viktiga delar av bibliotekens arbete för och med denna heterogena målgrupp. För all offentlig verksamhet är *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* en viktig utgångspunkt.

Kunskapen om **de fem nationella minoriteterna** och de fem nationella minoritetsspråken är generellt begränsad i samhället. De åtaganden som det allmänna har gentemot målgruppen grundar sig i de mänskliga rättigheterna och regleras i *Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk* (2009:724). Tre utvecklingsområden har på ett nationellt plan identifierats gällande folkbibliotekens arbete: att synliggöra oavsett efterfrågan, utveckla verksamhet i samråd med de nationella minoriteterna samt bidra till språkrevitalisering framför allt för barn och unga.

Att nå **ungdomar** är en utmaning för många kulturinstitutioner. Genom kunskap om ungas livsvärldar, villkor och behov, och genom att unga i högre utsträckning blir delaktiga, ökar förutsättningarna för att skapa relevant biblioteksverksamhet för målgruppen. I januari 2020 blev *FN:s konvention om barnets rättigheter*, Barnkonventionen, svensk lag. Det är därmed angeläget för folkbiblioteken att fortsätta att utveckla barnrättsarbetet i sin verksamhet, inte minst med avseende på delaktighet och inflytande.

Prioriteringar 2020–2023

Under planperioden ska Biblioteksutveckling Region Uppsala:

- arbeta strategiskt för att främja kunskaps- och kompetensutveckling hos all personal gällande de prioriterade grupperna, särskilt med avseende på personer med funktionsnedsättningar, nationella minoriteter och unga.
- utforska och använda metoder för delaktighet tillsammans med folkbiblioteken för att utveckla bibliotekens verksamhet för och med de prioriterade grupperna.
- främja samverkan på regional nivå för att stärka arbetet med de prioriterade grupperna lokalt.

Biblioteket som aktör i det digitaliserade samhället

Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagen verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. I takt med samhällets digitalisering har digital kompetens blivit en förutsättning för demokratisk delaktighet. Utöver tekniska färdigheter behövs även kunskaper om hur man kan förhålla sig till digitala informationskällor – och om hur information kan problematiseras, värderas och kritiskt granskas. Medie- och informationskunnighet blir därmed allt viktigare.

Nuläge

Med den allt snabbare tekniska utvecklingen har folkbiblioteken kommit att få en viktig roll för att minska det digitala utanförskapet, bland annat genom handledning och stöd. Även det egna utbudet av digitala tjänster och medier har vuxit och utvecklats. Samtidigt utforskar folkbiblioteken hur det digitala kan berika och förstärka befintliga verksamhetsområden, som det läsfrämjande arbetet. Genom den nationella satsningen *Digitalt först med användaren i fokus 2018–2020* genomförs ett digitalt kompetenslyft för folkbibliotekspersonal. De regionala biblioteksverksamheterna har, tillsammans med Kungliga biblioteket, en samordnande roll.

Utmaningar

Den tekniska utvecklingen och digitaliseringen av information och samhällstjänster medför nya möjligheter, men ställer också stora krav på individens förmåga att hantera omställningen. Folkbiblioteken är därför fortsatt viktiga för att stärka den digitala kompetensen hos befolkningen. Det är angeläget att prioritera de grupper som av olika skäl riskerar att hamna i ett digitalt utanförskap.

I en föränderlig omvärld framhålls ofta förmågan att ständigt lära om och lära nytt som avgörande. Genom digital teknik ges nya möjligheter till lärande och kompetensutveckling som är oberoende av tid och rum. Även om detta på många sätt ökar utbudet och tillgängligheten, så riskerar det också att exkludera dem som har svårt att navigera i det nya digitala kunskapssamhället. Folkbibliotekens roll för det livslånga lärandet är central. Den handledande rollen behöver ständigt utforskas och utvecklas. Förmågan att lära tillsammans med användare och kollegor blir i detta allt viktigare.

Folkbiblioteken är en betydelsefull aktör i arbetet med att stärka människors medie- och informationskunnighet, MIK. Det handlar om att i vid mening främja förståelsen för hur digitaliseringen påverkar samhället, på gott och ont. Viktiga frågor inom detta område rör integritet, säkerhet och upphovsrätt samt hur information kan värderas och kritiskt granskas. MIK är relevant för alla bibliotekens målgrupper från de yngsta till de äldsta. Den regionala biblioteksverksamheten kan tillsammans med folkbiblioteken utforska hur den folkbildande rollen kan utvecklas med avseende på MIK och på användningen av trovärdiga informationskällor utifrån användarnas förutsättningar.

Prioriteringar 2020–2023

Under planperioden ska Biblioteksutveckling Region Uppsala:

- fullfölja den nationella satsningen *Digitalt först* och därefter tillsammans med folkbiblioteken fortsätta att utveckla folkbibliotekens arbete med digital kompetens och delaktighet, särskilt med fokus på de grupper som riskerar att hamna i ett digitalt utanförskap.
- på ett strategiskt sätt stödja och stärka folkbiblioteken i deras folkbildande roll, med särskilt fokus på MIK-frågor.
- på lokal, regional och nationell nivå främja samverkan som stärker folkbiblioteken i arbetet med digital delaktighet och MIK.

- stärka bibliotekens kunskap i frågor som rör integritet och säkerhet, inte minst med avseende på de egna tjänsterna

Det lärande biblioteket för kvalitet och verksamhetsutveckling

Biblioteksutveckling Region Uppsala har i denna biblioteksplan formulerat tre fokusområden som utgår ifrån folkbibliotekens utmaningar, villkor och behov i relation till verksamheternas uppdrag. För att främja utveckling inom de valda fokusområdena behöver den regionala biblioteksverksamheten, tillsammans med folkbiblioteken, stärka och utveckla strukturerna för lärande. Den individuella kompetensutvecklingen behöver tydligare sättas i ett sammanhang för att leda till kvalitet och verksamhetsutveckling.

Nuläge

Biblioteksutveckling Region Uppsala anordnar kontinuerligt olika slags kompetensutvecklande insatser och nätverksträffar, där erfarenhetsutbyte, gemensam reflektion och samtal utgör centrala inslag. Även större projekt, ibland med nationell räckvidd, genererar lärtillfällen som bidrar till långsiktig kunskaps- och verksamhetsutveckling. Omvärldsbevakning är ett viktigt arbetsområde som i dagsläget främst handlar om förmedling av kunskap och erfarenheter inom biblioteksvärlden.

Utmaningar

Förutsättningarna för folkbiblioteken i länet att ta del av de insatser som den regionala biblioteksverksamheten erbjuder är av olika anledningar begränsade. Det kan vara svårt att avsätta tid, men det handlar också om relevansen i de lärtillfällen som anordnas. Trots en hög medvetenhet om vikten av kompetensutveckling är det svårt att skapa en brygga mellan kunskapsinhämtande på individnivå till omsättning och utveckling på organisationsnivå. Biblioteksutveckling Region Uppsalas arbetssätt måste därför förändras, så att insatser i högre grad kan genomföras på plats i kommunerna för att bättre främja verksamhetsutveckling. Genom att utveckla det uppföljande arbetet kan även de lärtillfällen som fortsatt görs länsgemensamt leda vidare lokalt. Med ett ökat lokalt fokus blir möjliggörandet av erfarenhets- och kunskapsutbyte över kommun- och länsgränser allt viktigare.

Biblioteksutveckling Region Uppsala behöver utveckla formerna för och fördjupa sin samverkan med folkbiblioteken. Med en ökad inblick i lokala villkor och utvecklingsprocesser stärks den regionala biblioteksverksamhetens förmåga att lyfta länsgemensamma frågor och göra analyser på en övergripande nivå, som kan bidra till ökad kunskap och förståelse såväl lokalt som nationellt. Detta får betydelse inte minst för uppdraget att tillsammans med Kungliga biblioteket och folkbiblioteken i länet följa upp kommunala biblioteksplaner.

Hur omvärldsbevakning i högre grad kan bli ett verktyg för verksamhetsutveckling kan utforskas. För folkbiblioteken är det viktigt att följa det som händer inom den egna sektorn,

såväl som inom andra relevanta fält. Att navigera i informationsflödet är en utmaning, men än svårare kan det vara med analys och tillämpning. Inte minst gäller detta forskning och hur den kan användas i praktisk verksamhet. Samverkan behöver därför fortsatt stärkas med lärosäten och deras biblioteksverksamheter, framförallt i Uppsala län. Institutionen för ABM (Arkiv, Bibliotek och Museer), Uppsala universitet, som bedriver utbildning och forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap, är en särskilt viktig samverkanspart. Genom att den regionala biblioteksverksamheten verkar för att knyta samman forskning och praktik främjas kunskaps- och verksamhetsutveckling i ett långsiktigt perspektiv.

Prioriteringar 2020–2023

Under planperioden ska Biblioteksutveckling Region Uppsala:

- utveckla former för kompetensutveckling och uppföljning på lokal nivå tillsammans med folkbiblioteken, för att i högre grad främja verksamhetsutveckling.
- stärka folkbibliotekens möjligheter till erfarenhetsutbyte, kunskapsdelning och gemensam reflektion.
- utveckla arbetet med att följa upp kommunala biblioteksplaner tillsammans med Kungliga biblioteket och folkbiblioteken.
- utforska tillsammans med folkbiblioteken hur omvärldsbevakning på ett mer konkret sätt kan användas som ett verktyg för verksamhetsutveckling.
- utveckla samverkan med lärosäten, framför allt i det egna länet, i syfte att främja en närmare relation mellan forskning och praktik.

Sjukhusbiblioteket vid Akademiska sjukhuset

Sjukhusbiblioteket vid Akademiska sjukhuset i Uppsala är ett fysiskt bibliotek som i första hand riktar sig till patienter och deras närstående, anhöriga och besökare. Sjukhusbiblioteket ska underlätta vårdssituationen för patienter och deras närstående, öka välbefinnandet och bidra till en god rehabilitering. Sjukhusbiblioteket bedriver även annan kulturverksamhet vid Akademiska sjukhuset.

I den regionala kulturplanen anges att sjukhusbibliotekets verksamhet ska stärkas och utvecklas med målet att nå fler användare.

Prioriteringar 2020–2023

Under planperioden ska sjukhusbiblioteket:

- utveckla former för att mötas kring litteratur och läsning
- utveckla bibliotekets verksamhet för och med målgruppen barn
- undersöka förutsättningarna för att ge ökad tillgång till medier i digital form och på andra språk
- utreda hur målbilden för effektiv och nära vård 2030 påverkar förutsättningarna för sjukhusbibliotekets verksamhet och hur verksamheten bör anpassas och utvecklas

Genomförande och uppföljning

Den regionala biblioteksplanen följs upp genom Region Uppsalas allmänna styrsystem. Det upprättas årliga styrdokument med aktiviteter på förvaltnings-, enhets- och medarbetarnivå. Dessa följs upp årligen och verksamheterna återspeglar till kulturnämnden och regionstyrelsen. Bidrag och verksamhet inom den regionala biblioteksplanen följs dessutom upp av Statens kulturråd. Kungliga biblioteket har till uppgift att följa upp och granska biblioteksplaner.

Under planperioden ska Biblioteksutveckling Region Uppsala och sjukhusbiblioteket:

- bryta ner biblioteksplanen i årliga handlingsplaner inom ramen för förvaltningens mål och aktiviteter.

Kulturnämnden har ansvaret för verksamheten och uppföljningen.

Referenser

Regionala styrdokument

- Kultur i en nyskapande kunskapsregion – Region Uppsalas kulturplan 2019–2022.
- Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län. Ett gott liv i en nyskapande kunskapsregion med internationell lyskraft.
- Strategi för digitalisering, Region Uppsala, 2019-08-16
- Överenskommelse mellan Kultur och bildning och Akademiska sjukhuset gällande Sjukhusbiblioteket

Nationella styrdokument

- Bibliotekslag (2013:801)
- För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi
- Nationella kulturpolitiska mål
- Regeringsformen
- Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara
- Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724)
- Språklag (2009:600)

Internationella styrdokument

- Agenda 2030 och de globala målen
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
- FN:s konvention om barnets rättigheter

Övriga källor

- Befolkningsprognos för Uppsala län år 2019 - 2050
- Demokratins skattkammare, förslag till en nationell biblioteksstrategi
- Kungliga bibliotekets biblioteksstatistik 2018
- Pilerot, Ola & Lindberg, Jenny, ”Sen går jag hem när det stänger” En studie av nyanländas biblioteksanvändning, 2018
- Uppdrag till Kungliga biblioteket om digitalt kompetenslyft (Digital först med användaren i fokus)

Bilaga 1

Bibliotekslag (SFS 2013:801)

t.o.m. SFS 2019:961

Tillämpningsområde

1 § I denna lag finns bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet. Det allmänna biblioteksväsendet består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet och utgörs av:

1. folkbibliotek,
2. skolbibliotek,
3. regional biblioteksverksamhet,
4. högskolebibliotek,
5. lånecentraler, och
6. övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet.

Ändamål

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Ansvarsfördelning

3 § Bibliotekshuvudmän är kommunerna, regionerna, staten och, i fråga om vissa skolor, enskilda.

1. För folkbibliotek ansvarar kommunerna.
2. För skolbibliotek ansvarar kommuner, regioner, staten eller enskilda huvudmän i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. skollagen (2010:800).
3. För regional biblioteksverksamhet ansvarar regionerna och de kommuner som inte ingår i en region.
4. För högskolebibliotek vid universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434) ansvarar staten.
5. För lånecentraler ansvarar staten.
6. För övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet ansvarar den som enligt särskilda bestämmelser är huvudman för verksamheten.

Om ett kommunalt eller statligt bibliotek drivs av någon annan än huvudmannen ansvarar huvudmannen för att den som driver biblioteket följer bestämmelserna i denna lag. *Lag (2019:961).*

Prioriterade grupper

4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska.

Folkbibliotek

6 § Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov.

Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.

7 § Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur.

Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

8 § Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

9 § På folkbiblioteken ska allmänheten avgiftsfritt få låna eller på annat sätt få tillgång till litteratur under en viss tid oavsett publiceringsform.

Första stycket hindrar inte att folkbiblioteken tar ut

1. ersättning för kostnader för porto, fotokopiering och andra liknande tjänster, och
2. avgift för de fall låntagare inte inom avtalad tid lämnar tillbaka det som de har lånat.

Skolbibliotek

10 § Enligt 2 kap. 36 § skollagen (2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek.

Regional biblioteksverksamhet

11 § Varje region och de kommuner som inte ingår i en region ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet. *Lag (2019:961)*.

Högskolebibliotek

12 § Det ska finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434). Dessa bibliotek ska svara för biblioteksverksamhet inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid universitetet eller högskolan.

Lånecentraler

13 § För en kompletterande informations- och medieförsörjning ska det finnas en eller flera lånecentraler.

Samverkan

14 § I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.

15 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till varandras förfogande.

Skyldigheten att avgiftsfritt ställa litteratur till förfogande gäller inte för folk- eller skolbibliotek.

16 § Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att folk- eller skolbibliotek avgiftsfritt ställer litteratur till förfogande för ett bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet som är beläget utanför kommungränsen.

Lag (2017:768).

Biblioteksplaner

17 § Kommuner och regioner ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet.

Lag (2019:961).

Uppföljning

18 § Den myndighet som regeringen bestämmer ska ha en nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet.

Myndigheten ska tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna följa upp hur de biblioteksplaner som antagits har utformats och hur de används.